ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია

გენდერული საკითხები თამაზ ბიბილურის პროზაში

თამთა შავიანიძე
tamta.shavianidze@atsu.edu.ge
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო
DOI:https://doi.org./10.52340/atsu.2026.1.27.07

თანამედროვე სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში გენდერული საკითხები ერთ-ერთ ცენტრალურ საკვლევ თემას წარმოადგენს. გენდერი, როგორც სოციალურ - ჰუმანისტური კონსტრუქტი, განისაზღვრება კულტურულ, ისტორიულ და ლიტერატურულ კონტექსტში, რაც ნიშნავს, რომ ქალისა და მამაკაცის როლი, უფლებები და სტატუსი დროთა განმავლობაში იცვლებოდა. მხატვრული ლიტერატურა, როგორც კულტურული დისკურსის ერთ-ერთი გამორჩეული ნაწილი, ასახავს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, გენდერულ როლებსა და იერარქიას. ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაში გენდერული საკითხების კვლევის დროს საინტერესოა თამაზ ბიბილურის პროზის ფემინისტურ ჭრილში შესწავლა. ბიბილურის ქალი პერსონაჟები თავის თავში აერთიანებენ ტრადიციული ყოფისა და თავიანთი თანამედროვეობის გავლენებს. მწერლის თითოეული ქალი პერსონაჟი საინტერესოა იმ კუთხითაც, რათა გაირკვეს, თუ როგორი ცხოვრებით უწევდათ ცხოვრება ქართველ მანდილოსნებს გასული საუკუნის პატრიარქალური საზოგადოების წიაღში.

საკვანძო სიტყვები: *გენდერული საკითხები, ქალი პერსონაჟები, უთანასწორო საზოგადოება*

თანამედროვე სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში გენდერული საკითხები ერთ-ერთ ცენტრალურ საკვლევ თემას წარმოადგენს. გენდერი, როგორც სოციალურ-ჰუმანისტური კონსტრუქტი, განისაზღვრება კულტურულ, ისტორიულ და ლიტერატურულ კონტექსტში, რაც ნიშნავს, რომ ქალისა და მამაკაცის როლი, უფლებები და სტატუსი დროთა განმავლობაში იცვლებოდა.

გენდერული საკითხების ისტორიული განვითარების ანალიზი ნათლად აჩვენებს, რომ გენდერული როლები და ქალთა სტატუსი ყოველთვის მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სოციალურ, კულტურულ, პოლიტიკურ თუ ლიტერატურულ სტრუქტურებთან. უძველესი ეპოქის

სიმბოლური მატრიარქალურობიდან შუა საუკუნეების პატრიარქალურ დისკურსამდე, განმანათლებლობის ეპოქის ინტელექტუალური გამოწვევებიდან ფემინისტური მოძრაობების პოლიტიკურ აქტივიზმამდე, გენდერული საკითხების მიმართ დამოკიდებულება ეტაპობრივად იცვლებოდა. უძველეს კულტურებში ქალს მნიშვნელოვანი როლი ეკავა რელიგიურ და ოჯახურ ცხოვრებაში (Lynn Meskell 1999). ანტიკურ საბერძნეთსა და რომში ქალთა სტატუსი მკაცრად იყო განსაზღვრული. ათენში ქალები პოლიტიკური და საჯარო ცხოვრებიდან გამორიცხულნი იყვნენ და მათ როლი ძირითადად საოჯახო სივრცეში ჰქონდათ (Mary Beard 2017). შუა საუკუნეების ევროპაში გენდერული როლები ქრისტიანულ დოგმატიკაზე იყო დაფუძნებული. ქალის ადგილი განისაზღვრებოდა ოჯახის, სიწმინდისა და მორჩილების კონტექსტში (Bynum 1987). XIX საუკუნიდან გენდერული მიმართულებები ორგანიზებულ მოძრაობად ჩამოყალიბდა. XX–XXI საუკუნეების გენდერული თეორიები კი ხაზს უსვამს, რომ გენდერი სოციალური კონსტრუქციაა და ძალაუფლებრივ ურთიერთობებთან არის მჭიდროდ დაკავშირებული (Judith Butler 1990). ამდენად, მხატვრული ლიტერატურა როგორც კულტურული დისკურსის ერთ-ერთი გამორჩეული ნაწილი, ასახავს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, გენდერულ როლებსა და იერარქიას.

ქართულ მწერლობაში გენდერული საკითხების კვლევა შედარებით ახალი და აქტიურად განვითარებადი მიმართულებაა. თანამედროვე მკვლევრები მაქსიმალურად ცდილობენ ფემინისტური თეორიების ინტეგრირებას ქართული ტექსტების ანალიზში, რაც ხელს უწყობს ქალის როლის, იდენტობისა და გამოცდილების შეფასებას ერვნულ ლიტერატურულ დისკურსში.

ქართულ მწერლობაში გენდერული საკითხების კვლევის დროს საინტერესოა თამაზ ბიბილურის პროზის ფემინისტურ ჭრილში შესწავლა. მიუხედავად იმისა, რომ მწერლის შემოქმედება სრულიად სხვა პრობლემებისა და თავისებურებების გამოა სამეცნიერო საზოგადოების ინტერესის ობიექტი, მის ტექსტებზე კარგი დაკვირვებით ნათლად წარმოჩნდება ქართველის ქალის მდგომარეობა, შინაგანი დრამატიზმი და სოციალური გარემოს ზემოქმედების შედეგები. ბიბილურის ქალი პერსონაჟები თავის თავში აერთიანებენ ტრადიციული ყოფისა და თავიანთი თანამედროვეობის გავლენებს. მწერლის თითოეული ქალი პერსონაჟი საინტერესოა იმ კუთხითაც, რათა გაირკვეს, თუ როგორი ცხოვრებით უწევდათ ცხოვრება ქართველ მანდილოსნებს გასული საუკუნის პატრიარქალური საზოგადოების წიაღში.

პროზაიკოსის რომანებში, მოთხრობებსა და მინიატურებში არც თუ ისე ცოტა ქალი პერსონაჟი ჩანს: ნათლიდედა, შუქია, გარსოს დედა, ელისო,

ლელა ღუდუშაური, მაიკო და სხვანი ქართველი ქალის განზოგადებულ სახეს წარმოადგენენ. მწერალი ქალს თითქმის ყველა ასპექტში წარმოაჩენს: ოჯახურ გარემოში, როგორც მეუღლეს, დედას, ბებიას, რძალს; სოციუმში, სასიყვარულო ურთიერთობაში. მათი ნაწილი არამხოლოდ მორალური ზნეობრიობის ნიმუში, არამედ დამოუკიდებელი, სოციალური და ჰუმანისტური თვალსაზრისით მამაკაცთა თანასწორნი არიან, ნაწილი კი გავრცელებული „ტრადიციული" შეხედულებების მსხვერპლნი.

მწერალის შემოქმედების ფემინისტური მხარის შესწავლა მოთხრობის „ყველაწმინდა" მთავარი გმირის თინია - ნათლიდედას სახის ანალიზით უნდა დაიწყოს. იგი ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული პერსონაჟია ბიბილურის მთლიან პროზაში, რაც ხაზს უსვამს თავად მწერლის დამოკიდებულებას ქალის, როგორც საზოგადოების თანსწორუფლებიანი, მეტიც, აღმატებული წევრის მიმართ. ნათლიდედას პერსონაჟი თავის თავში აერთიანებს სტერეოტიპული აზროვნების მსხვერპლისა და ემანსიპირებული მანდილოსნის სახეს.

თინიას ტრაგიკული ცხოვრების სათავე საზოგადოების ანტიფემინურ დამოკიდებულებებს დამორჩილებული მისივე ოჯახია, დაობლებულ გოგონას, მოჩვენებითი მზრუნველობით, ნაადრევად ათხოვებენ ასაკით უფროს კაცზე. ყველაზე ცუდი კი ისაა, რომ გადაწყვეტილების მიმღებნი ქალები არიან, თიანიას ბიცოლა და ბებია. მათი სახით მწერალი აჩვენებს ხალხის გადაგვარებული აზროვნების შედეგს, იმდენადაა ფესვგადგმული სტერეოტიპები, რომ თავად ქალები ხდებიან დაუნდობელნი საკუთარი სქესის წარმომადგენლის მიმართ. ბებიაც და ბიცოლაც იმ გარემოს მხსვერპლი, შემდეგში კი უკვე ნაწილი ხდებიან, სადაც ბავშვს ბავშვობას არ აცდიან, ხოლო ქალი შვილების გაზრდისა და ქმრის მორჩილებისთვისაა შექმნილი.

საზოგადოების მიერ ქალის აზრისა და სურვილების გაუთვალისიწნებლობა ძალიან კარგად ჩანს თინიას ფიქრებსა და განცდებში. დაუმორჩილებლობას მიჩვეულმა ბავშვმა, თავიდან წინააღმდეგობის გაწევა სცადა და ქმრის სახლიდან გამოიქცა, მაგრამ ისევ სოციუმის ძალმომრეობისა და მკაცრი გავლენების გამო იძულებული გახდა უკან დაბრუნებულიყო, ცხოვრების მძიმე ჯაპანი რუდუნებით ეტარებინა. ამიტომაც, მოთხრობის ერთი ნაწილი, თითქოს ქალის, როგორც ინდივიდის მარცხით სრულდება. მწერალი დაუფარავად ამხელს თანამედროვეთა დამოკიდებულების - ქალის ნივთად მიჩნევის მასშტაბურ გავრცელებას.

თუმცა მოთხრობის მეორე ნაწილში უუფლებო ქალის სრული ტრანსფორმაცია ხდება. თინია საკუთარი გონიერებისა და მორალური

პასუხისმგებლობის საშუალებით ახერხებს თავად საზოგადოების დამოკიდებულების შეცვლას/გამოფხიზლებას. თანასოფლელელბი პატივს სცემენ და ნათლიდედას არათუ მამაკაცის თანასწორად, არამედ აღმატებულ, მისაბაძ საზომადაც აღიარებენ.

ბიბილური ერთი მოთხრობის სიუჟეტში ორ სხვადასხვა გარემოს აღწერს, სადაც უპირატესობა ჯანსაღად მოაზროვნე ხალხს ენიჭება. ტექსტის ბოლოს დანანებით ისმის სოფლის საწუხარი: „მას შემდეგ სოფელს ნათლიდება აღარ ჰყავს“ (ბიბილური 1972 56), რითიც იხსნება ქალის ფუნქცია და როლი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ეს ერთი შეხედვით უბრალო რეპლიკა მიანიშნებს, რომ ფემინური ძალისა და გავლენების შედეგად მთლიანი სოციუმი უფრო ჰუანისტური და შემწყნარებელი ხდება. მოთხრობაში ქალი წარმოადგენს საზოგადოების მორლალური და სოციალური ყოფის ბერკეტს. ნათლიდედას გარეშე არავინ და არაფერი არსებობდა სოფელში, ყველას მისი ხათრი და რიდი ჰქონდა. ჯუღურას გულამოსკვნილი ტირილიც, ნათლიდედას საფლავთან, ერთგვარი სიმბოლური გამოხატულებაა იმ წუხილისა, რაც ანტიფემინური შეხედულებების ტყვეობაში ყოფნის სინანულითაა გამოწვეული.

თინიას ცხოვრების აღწერით პროზაიკოსი მკაფიოდ აჩვენებს იმ გაორებულ აქცენტებს რაც ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის შესახებ არსებობდა მის თანამედროვეთა შორის. დანარჩენ ტექსტებში უკვე ცალსახად ხატავს მორჩილი, დაბეჩავებული ანდა სრულად ემანსიპირებული ქალის ტიპს.

ამ კუთხით საკმაოდ საყურადღებო პერსონაჟია ჯიღაურის ცოლი მოთხრობაში „ჩივილი“. ეს უკანასკნელი ნათლიდედას სრული ანტიპოდია. დაჩაგრული, შეურაცხყოფილი, უუფლებო წევრია იმ ოჯახისა, სადაც მთელი თავისი სიცოცხლე გაატარა და ყველაფერი შესწირა. მოთხრობის ტექსტიდან აშკარად ჩანს საზოგადოების უსულგულო დამოკიდებულება ქალების მიმართ. ქმრის მიერ ცოლზე ფიზიკურ ძალადობას, სრულიად აბსურდული მიზეზის გამო, არავინ აღუდგა წინ, მათ შორის არც გოგოს ძმა, რომელიც ნაწარმოების ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟია. მთელმა სოფელმა იცოდა ჯიღაური, რომ ცოლს სცემდა, მაგრამ ეს ყველასთვის ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, არავინ ცდილობდა კაცის უხეში, მოძალადე ბუნება დაეთრგუნა. ემპათიაგამოცლილი საზოგადოების შვილი - თავად ჯიღაურის ცოლიც იმდენად იყო დაბეჩავებული გარემოს ზემოქმედებით, რომ არასრულფასოვნების კომპლექსს ამოფარებული უტყვად ითმენდა შეურაცხოფას. მისთვისაც ისეთივე ჩვეულებრივი მოვლენა გამხდარიყო ქალზე ძალადობის ფაქტი, როგორც მთლიანი სოციუმისათვის.

ბიბილური მოთხრობაში დეტალურად აღწერს ქალის მოთმინებას, ცდილობს პრობლემის სიღრმე თავად ჩაგრული პერსონაჟის ხასიათის

ჩვენებით დაანახოს მკითხველს. უტყვი, უმოქმედო მორჩილებაა სწორედ ის მანკიერი თვისება ადამიანებისა, რაც ყველას აიძულებს თავდახრილებმა აიტანონ თავსმოხვეული სტერეორიპების სასტიკი ზემოქმედება. ტექსტის მიხედვით, ქალების მხოლოდ მსახურებად წარმოჩენაც სოციუმის მენტალური კრედოს ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემაა. მწერალი ცოლ-ქმრის ამგვარი დამოკიდებულების წარმოსახვით ცდილობს საკუთარ შეცდომებზე დააფიქროს საზოგადოება და აჩვენოს, რომ ოჯახი, სადაც ურთიერთპატივისცემა არ არსებობს ვერასოდეს შექმნის ჯანსაღ საზოგადოებას. სწორედ, გადაგვარებული ოჯახების ერთობლიობა ქმნის ამ შემთხვევაში ანტიფემინური ხალხის ფენას.

მსგავს არაჰუმანურ და უთანასწორო საზოგადოებაში ერთადერთი იმედის ნაპერწკალი ისევ ქალის საქციელიდან მომდინარეობს. როდესაც ცოლ-ქმარს ვაჟი გაუჩნდა ქალმა კატეგორიულად მოსთხოვა ქმარს აღარასდროს დაეკარებინა ხელი მისთვის. აღნიშნული ფაქტი არაჯანსაღ საზოგადოებაში ჯერ კიდევ შემორჩენილი სწორი იდეოლოგიის მანიშნებელია. დედას არ სურდა საკუთარი შვილი, მომავალი მეუღლე და მამა, ისეთივე ყოფილიყო, როგორიც ჯიღაური ან თანასოფლელები. დედას შვილისთვის კლიშეებისგან თავისუფალი ცხოვრება ეწადა, სადაც არა მომეტებული პატრიარქალური წყობა, არამედ თანაბარუფლებიანი, პატივისცემასა და თანასწორობაზე დაფუძნებული საზოგადოება იარსებებდა.

არანაკლებ საყურადღებო პერსონაჟია შუქია, კითხულის ცოლი რომანში „ჟამი კითხულისა“. მისი მდგომარეობა და სტატუსი ოჯახსა და სოციუმში ნათლიდედას მსგავსად ორაზროვნად შეიძლება იქნას გაგებული. შუქია არის ქალი, რომელიც უკითხავად დაისვა ცოლად გიორგი ბალიაურმა. ჰეროიკული ისტორია, ცეცხლიდან გულწასული გოგოგონას გადარჩენისა, ერთი შეხედვით მხსნელისა და გადარჩენილის სასიყვარულო ამბის საკმაოდ რომანტიკულ სიუჟეტს წარმოადგენს, თუმცა აქაც პრობლემას გაცილებით უფრო ღარმად აქვს ფესვები გადგმული. კითხულს ქალის ცოლად შერთვა მისი ფიზიკური მომხიბვლელობის გამო მოუნდა, თორემ სხვა ფაქიზი გრძნობები არასდროს ჰქონია მეუღლის მიმართ.

შუქია ტექსტში ხშირად არ ჩნდება, მაგრამ სულ იგრძნობა მისი აჩრდილი გიორგი ბალიაურის გვერდით, თავიდან მიუხედავად პატრიარქალური წყობის სიმძლავრისა, თითქოს ქალი გავლენას ახდენდა ქმარზე, ცდილობდა საკუთარი პოზიციები გაემყარებინა ოჯახში, საზოგადოებაში, მაგრამ მაინც ვერ მოახერხა საუკუნეების მანძილზე გამეფებული შეხედულებების დაძლევა და საკუთარი სიმართლის

მიუხედავად იძულებული გახდა უგზოუკლოდ გადახვეწილიყო. რომანში ქალის უმისამართოდ გამგზავრება საზოგადოების ბრბოდ ქცევის ერთ-ერთი გამოხატულება, შუქიამ ძალიან კარგად იცოდა, რომ მისი მამხილებელი სიტყვების გამო „მე მეშინია იმ კაცისა“ ხირჩლას მიმართ სიცოცხლის ფასად დაუჯდებოდა და ამჯობინა სოფელს გაცლოდა. სოფლისს მმართველის მეუღლე, რომელსაც საკმაოდ ძალაუფლებით უნდა ესარგებლა, ამის ნაცვლად ოჯახშიც კი მხოლოდ ქმრის სურვილების დაკმაყოფილების საგანი იყო და მეტი არაფერი. აღნიშნული ფაქტით ავტორი მიანიშნებს, მთელი საზოგადოების მდგმარეობაზე - თუკი რანგით ყველაზე მაღლა მდგომი ქალის მიმართ მსგავსი დამოკიდებულება ნორმა იყო, მაშინ უბრალო მკვიდრთა მეუღლეები ხომ გაცილებით უფრო უარეს დღეში იქნებოდნენ.

მიუხედავად მსგავსი ანტიფემინური შეხედულებების მძლავრობისა, თამაზ ბიბილური მაინც ყოველთვის ახერხებს ქალის როლის გამოკვეთას ნებისმიერ ასპექტში და აქაც კითხულის გამოფხიზლებას, ქალის ზემოთ მოყვანილ ნათქვამს უკავშირებს. მართალია სიცოცხლის დათმობის ფასად, მაგრამ ქალმა მაინც მოახერხა და სიმართლეს ფარდა ახადა, მწერალი ყველაზე მკაფიოდ სწორედ აქ ამჟღავნებს ქალთა უმნიშვნელოვვანეს როლს არა მხოლოდ ოჯახის, არამედ მთლიანი ერის ცხოვრებისთვის. სწორედ, ქალის დაკვირვების წყალობით შეძლო სოფელმა თავი დაეღწია ხირჩლას ბოროტებისა და კითხულის სუმსგავსო მმართველობიდან, თავად გიორგი ბალიაურმა კი ცოლის საშუალებით მოახერხა საკუთარი ცოდვების მონანიება და სინანულით შეხვდა სიკვდილს.

ქალების მიმართ არასამართლიანი დამოკიდებულება ჩანს მეორე რომანშიც „შვიდი ხმისა და ტოროლასათვის“, სადაც ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი ელისო პირდაპირ ხდება საზოგადოებაში დამკვიდრებული სტერეოტიპის მსხვერპლი. რა თქმა უნდა, ელისოს შეცდომა მოუვიდა და ქალაქიდან ჩამოსულ უცნობ ვაჟს გრძნობამორეული ენდო, მაგრამ პრობლემა სულ სხვა რამეშია, გოგონა იმდენად დათრგუნული იყო გარშემომყოფთა შეხედულებების გამო, რომ საკუთარ დედასაც კი ვერ გაანდო საწუხარი და იძულებული გახდა სახლიდან გაქცეულიყო. ელისოს ამ დაუკვირვებელი საქციელით მანდილოსნების მიმართ თავად მამაკაცების შეხედულებები აჩვენა მწერალმა. მათთვის სულ ერთი იყო ქალების გრძნობები და მდგომარეობა, მთავარი კი საკუთარი ამორალური სურვილების დაკმაყოფილება და შემდეგ ხალხში სამარცხვინოს სახელის გავრცელება გამხდარიყო. ტექსტიდან ძალიან კარგად ჩანს, რომ ბიჭებისთვის ქალის შეცდება ერთგვარი „სატრაბახო“ საქციელი იყო და არა ზნეობრივი დანაშაული.

ელისოს შემთხვევაშიც მწერალი არ კარგავს საზოგადოების აზრის ცვლილების იმედს და ჩალაურის ნაპირებამდე მისულ გოგონას უკან აბრუნებს, აქტიური ცხოვრებისკენ მოუწოდებს, თითქოს კიდევე ერთ შანსს აძლევს არა მარტო ელისოს, არამედ მთლიან სოციუმს, რათა ყველამ ერთიანად შეძლოს საკუთარ შეცდომებზე სწავლა უკეთესი ცხოვრების შესაქმნელად.

ამავე რომანში უმიზეზოდ აწებებენ მრუშის იარლიყს ქმარსგაშორებულ ქალს, რომელიც ძლივს გაუმკვალდა სოფლის გამგებლის უხამსს სურვილს. ჟუჟუნას სახლის კარიც კი არ გაუღია მისთვის, მაგრამ ქალის კართან მთვრალი გამგებლის ხმის გაგონება საკმარისი იყო თანასოფლელებისათვის, რომ ჟუჟუნა საეჭვო პიროვნებად შეერაცხათ. ქალების მიმართ მსგავსი უსაგნო ნეგატიური დამოკიდებულების ქონა, სწორედაც რომ ნაყოფი იყო დროთა განმავლობაში დალექილი იმ დისკრიმინაციული შეხედულებებისა, რომელიც ხალხს აიძულებდა ქალები, როგორც არასრულფასოვანი უუფლებო ქმნილებები ისე შეერაცხათ. სოფელი იმდენად უმნიშნელოდ მიიჩენვდა ქალის სახელის გატეხვას, რომ არავის აზრად არ მოსვლია სიმართლე გაერკვია.

მიუხედავად მსგავსი პერსონაჟებისა, აღნიშნულ რომანშივე ჩანან აბსოლუტურად სხვა სიმაღლეზე მდგომი ქალებიც, რომელთა საშუალებით ავტორი აჩვენებს რეალურ სურათს თუ როგორი უნდა იყოს ქალის როლი ოჯახსა და სოციუმში.

სრულად ემანსიპირებული ქალების სახეს წარმოადგენენ: მაიკო, გარსოს დედა, კაჭკაჭი დედაბერი და ლელა ღუდუშაური. ისინი ოჯახის წარმმართველი ძალა, საყრდენი და ცხოვრებისთვის გეზის მიმცემნი არიან. მათ გარეშე წარმოუდგენელია რაიმე ნაბიჯი გადაიდგას თავიანთ სახლეულში. თამაზ ბიბილური სწორედ მათი საშუალებით წარმოაჩენს ოჯახის „შემოქმედის“ დედებისა და მეუღლეების სახეს. მაიკო იყო მახაურისთვის იმპულსის მიმცემი, მაიკო აცოცხლებდა საკუთარ კერას; ლელა ღუდუშაურმა გადაურჩინა შვილიშვილის სახით პროგრესულად მოაზროვნე მომავალი თაობა ქვეყანას; გარსოს დედამ შეძლო ოჯახის ღირსების დაცვა, კაჭკაჭმა დედაბერმა კი მოახერხა მთელ საოზგადოებაში გაეტანა საკუთარი სიმართლე.

პროზაიკოსი საზოგადოებას არ აძლევს მოდუნების საშუალებას და გამუდმებით ახსენებს იმ შეცდომებს, რასაც მდედრობითი სქესის წარმომადგენელთა მიმართ არამართებული მოპყრობა იწვევდა. ბიბილური მიუხედავად საკმაოდ მძიმე მაგალითებისა, ერთგვარად მაინც იმ აზრს ავითარებს, რომ საქართელოში ქალის როლი იმდენად იყო გათვალისწინებული, რამდენადაც ამის საშალებას ეპოქის იდეოლოგია იძლეოდა, ამის ძალიან კარგი დასტური მისი მინიატურაა „ვენახიდან

სახლამდე“. მოხუცი ცოლ-ქმრის ორღობეში სვენებ-სვენებით სიარულის ეპიზოდი, სადაც კაცი წინ მიდის და ქალი უკან „შორიახლოს მიჰყვება“ (ბიბილური 1973, 202) ნაციონალური რეალობის ამსახველი პასაჟია. მწერალი ჩვეული ლაკონურობით ახერხებს ეროვნული კოლორიტის შექმნას. მწერალი ამ სურათით გარდა ეთნოგრაფიული თვალსაზრისისა ინტერესდება ქალისა და მამაკაცის სოციალური სტატუსის თვალთახედვის კუთხითაც.

თამაზ ბიბილური ქალი პერსონაჟების წარმოჩენით ახერხებს ორ პოლუსად გაყოფილი საზოგადოების აზრი წარმოაჩინოს და მათგან უპირატესი გამოკვეთოს. მწერლის მოღვაწეობის პერიოდში, XX საუკუნის მეორე ნახევარში, ქართულ რეალობაში უკვე შედარებით ნაკლებად იძებნება ანტიფემინისტური შეხედულებები. ქალები არამხოლოდ ყოფით, არამედ საზოგადოებრივ ასპარეზზეც ახერხებენ საკუთარი სათქმელის თქმას. სწორედ ამ მგომარეობის გამოძახილია მწერლის ნაწარმოებებში თვითრეალიზებული ქალების სახის დახატვაც. თუმცა, რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული პრობლემა სრულად იყო გამქრალი საზოგადოების მეხსიერებიდან, ამიტომაც შემოჰყავს მას ელისოსა და სხვათა მსგავსი უფლებაშელახული ქალები ნაწარმოებებში.

თამაზ ბიბილურის ნაწარმოებები ასახავს იმ გარდამავალ ეპოქას, როცა ტრადიციული პატრიარქალური სტრუქტურები თანდათან ირღვევა და ქალი აღარ არის მხოლოდ მეორეხარისხოვანი პერსონაჟი, იგი ხდება ყოფითი და მორალური შეხედულებების ცენტრი, ზოგჯერ კი კაცზე ძლიერიც. ბიბილური ქმნის რთულ, შინაგანად წინააღმდეგობრივ ქალის სახეებს, რომლებიც იბრძვიან თავისუფლებისა და თვითგამოხატვისთვის ისეთ საზოგადოებაში, სადაც ჯერ კიდევ მოქმედებს ტრადიციული ნორმების ზეწოლა.

მისი პროზის გენდერული ასპექტები გვიჩვენებს, რომ ავტორი არ იძლევა მარტივ პასუხებს, თითქოს ის ამხელდეს ქალს, როგორც მსხვერპლს ან აღზევებს მას, როგორც იდეალიზებულ ფიგურას. პირიქით, ბიბილურის ქალები არიან ცოცხალი ადამიანები, რომელთა შინაგანი დრამატიზმი ასახავს ეპოქის სოციალურ წინააღმდეგობებს, საზოგადოებრივ მორალსა და კულტურულ გარდატეხებს.

ამდენად, თამაზ ბიბილურის ტექსტებში გენდერული საკითხები არა მხოლოდ თემატურ დონეზეა მნიშვნელოვანი, არამედ წარმოადგენს ადამიანის/პიროვნების თავისუფლებისა და ღირსების ძიებასაც. მისი შემოქმედება იძლევა შესაძლებლობას, თანამედროვე ლიტერატურულ დისკურსში განიხილებოდეს ქალი როგორც აქტიური, თითრეალიზებული სუბიექტი, რაც ბიბილურის პროზას განსაკუთრებულ ადგილს ანიჭებს ქართულ გენდერულ ნარატივში.

ლიტერატურა

ბერიძე, ნინო. 2010. *ქალი ქართული ლიტერატურაში: ისტორიული და თანამედროვე პერსპექტივები.* თბილისი.

კალანდაძე, ანა. 2015. *ქალების ხმის საკითხები თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში.* თბილისი.

ტაბლიაშვილი, ეკა. 2018. *გენდერი და იდენტობა ქართულ ლიტერატურაში.* თბილისი.

ზარდიაშვილი, ნათია. 2005. *ქალი პერსონაჟები კლასიკურ ქართულ რომანებში.* თბილისი.

ხიმშიაშვილი, მარიამ. 2020. *ფემინისტური კრიტიკა და ქართული ლიტერატურა.* თბილისი, 2020.

Beard, Mary. 2017. *Women & Power: A Manifesto.* Profile Books.

Butler, Judith. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity.* Routledge.

Bynum, C. W. 1987. *Holy Feast and Holy Fast: The Religious Significance of Food to Medieval Women.* University of California Press.

Meskell, Lynn. 1999. *Archaeologies of Social Life: Age, Sex, Class et cetera in Ancient Egypt.* Blackwell Publishers.

Literature and Literary Theory

Gender Issues in Tamaz Bibiluri's Prose

Tamta Shavianidze
tamta.shavianidze@atsu.edu.ge
Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia
DOI:https://doi.org./10.52340/atsu.2026.1.27.07

In contemporary social and humanistic sciences, gender issues constitute a central theme of research. Gender, viewed as a ***socio-humanistic construct****, is defined through cultural, historical, and literary contexts; this implies that the roles, rights, and status of men and women have undergone continuous evolution over time. As a prominent component of cultural discourse, belles-lettres reflects societal relations, gender roles, and established hierarchies. When examining gender issues in Georgian fiction, applying a feminist lens to the prose of Tamaz Bibiluri yields particularly interesting insights.*

Bibiluri's female characters embody the influences of both traditional life and the realities of their contemporary era. Each of the author's female protagonists is of significant interest in identifying lived experiences.

Keywords: *Gender issues, Female characters, Unequal society*

In contemporary social sciences and humanities, gender issues constitute one of the central research themes. Gender, as a socio-humanistic construct, is defined within cultural, historical, and literary contexts, implying that the roles, rights, and status of women and men have evolved over time.

An analysis of the historical development of gender issues clearly demonstrates that gender roles and the status of women have always been inextricably linked to social, cultural, political, and literary structures. From the symbolic matriarchy of ancient epochs to the patriarchal discourse of the Middle Ages, and from the intellectual challenges of the Enlightenment to the political activism of feminist movements, attitudes toward gender issues have changed progressively. In ancient cultures, women occupied a significant role in both religious and familial life (Meskell 1999). In ancient Greece and Rome, the status of women was strictly defined. In Athens, women were excluded from political and public life, and their roles were largely confined to the domestic sphere (Beard 2017). In medieval Europe, gender roles were grounded in Christian doctrine. A woman's place was defined within the framework of family, piety, and obedience (Bynum 1987). From the nineteenth century onward, gender-related issues evolved into organized movements. Twentieth- and twenty-first-century gender theories emphasize that gender is a social construct closely intertwined with structures of power (Judith Butler 1990). Fiction, as a distinctive component of cultural discourse, reflects social relations, gender roles, and hierarchical structures.

In Georgian letters, the study of gender issues is a relatively new and actively developing field; modern researchers strive to integrate feminist theories into the analysis of Georgian texts, which facilitates a re-evaluation of the female role, identity, and experience within the national literary discourse.

In this context, examining the prose of Tamaz Bibiluri through a feminist lens is particularly noteworthy. Bibiluri's female characters synthesize the influences of traditional life with those of their own modernity. Each of the writer's female characters is significant in terms of elucidating the lives Georgian women were compelled to lead within the patriarchal society of the past century.

Across the novelist's prose, including stories and miniatures, numerous female characters such as Natlideda, Shukia, Garso's mother, Eliso, Lela

Ghudushauri, and Maiko represent a generalized archetype of the Georgian woman. The writer portrays women in almost every aspect: within the family environment as wives, mothers, grandmothers, and daughters-in-law; in society; and in romantic relationships. While some are not only models of moral integrity but also equals to men from an independent, social, and humanistic perspective, others remain victims of prevailing "traditional" prejudices.

A study of the feminist aspects of the writer's work should begin with an analysis of Tinia-Natlideda, the protagonist of the story "The All-Holy." She is one of the most prominent characters in Bibiluri's entire body of prose, highlighting the author's own attitude toward woman as an equal and indeed, superior member of society. The character of Natlideda embodies both the victim of stereotypical thinking and the image of an emancipated woman.

The source of Tinia's tragic life is her own family, which succumbed to anti-feminist societal attitudes; through a facade of care, the orphaned girl is married off prematurely to a much older man. Most distressing is the fact that the decision-makers are women Tinia's aunt and grandmother. Through them, the writer illustrates the result of a degenerate collective consciousness, where stereotypes are so deeply rooted that women themselves become ruthless toward members of their own sex. Society's disregard for a woman's opinions and desires is vividly reflected in Tinia's thoughts and feelings.

Initially, the child unaccustomed to submission attempted to resist and fled from her husband's house, but due to social coercion and harsh influences, she was forced to return and diligently bear the heavy burden of her life. Consequently, one part of the story seemingly ends with the defeat of the woman as an individual.

However, the second part of the story features a complete transformation of the disenfranchised woman. Through her own intellect and moral responsibility, Tinia manages to awaken and change the attitude of society itself. The villagers come to respect her, recognizing Natlideda not merely as an equal to men, but as an exalted, exemplary standard.

In the story, the woman represents the lever of society's moral and social existence. Without Natlideda, nothing and no one existed in the village; everyone held her in high esteem and awe. Jughura's heart-wrenching weeping at Natlideda's grave is a symbolic expression of the grief caused by the regret of being held captive by anti-feminist views. Through the description of Tinia's life, the prose writer clearly shows the dualistic attitudes regarding gender equality that existed among his contemporaries, while in other texts, he explicitly depicts the types of the submissive, downtrodden, or fully emancipated woman.

In this regard, the character of Jighauri's wife in the story "The Complaint" is quite noteworthy. She is the complete antipode of Natlideda—an oppressed, insulted, and disenfranchised member of the family to which she sacrificed her entire life. The text clearly reveals society's callous attitude toward women. No one, including the girl's brother, stood against the husband's physical violence toward his wife, which was sparked by an entirely absurd reason. The whole village knew Jighauri beat his wife, but this was a common occurrence for everyone, and no one attempted to suppress the man's coarse, violent nature. As a product of an empathy-depleted society, Jighauri's wife herself was so subjugated by her environment that, hiding behind an inferiority complex, she silently endured the abuse. For her, as for the rest of society, the reality of violence against women had become normalized.

Bibiluri describes the woman's patience in detail, attempting to show the reader the depth of the problem through the character of the oppressed protagonist. According to the text, the portrayal of women as mere servants is one of the fundamental problems of the social mental credo. By depicting such a relationship between husband and wife, the writer tries to make society reflect on its own mistakes and demonstrate that a family lacking mutual respect can never create a healthy society. It is the collective of such degenerate families that creates an anti-feminist social stratum.

In such an inhumane and unequal society, the only spark of hope again stems from a woman's actions. When a son was born to the couple, the woman categorically demanded that her husband never lay a hand on her again. This fact indicates a "correct" ideology still surviving within an unhealthy society. The mother did not want her own child—a future husband and father—to be like Jighauri or the other villagers.

Another equally noteworthy character is Shukia, Kitkhuli's wife in the novel "The Time of Kitkhuli." Her position and status in the family and society, much like Natlideda's, can be interpreted ambiguously. Shukia is a woman whom Giorgi Baliauri took as a wife without her consent. The heroic story of saving a fainting girl from fire appears, at first glance, to be a romantic plot of savior and survivor, yet here too, the problem is more deeply rooted. Kitkhuli married her solely for her physical attractiveness and never harbored genuine feelings for his spouse.

Shukia does not appear often in the text, but her shadow is always felt beside Giorgi Baliauri; initially, despite the strength of the patriarchal order, the woman seemed to influence her husband, trying to strengthen her positions in the family and society, but she still could not overcome the views that had reigned

for centuries and, despite her own truth, was forced to flee into exile. Despite the prevalence of such anti-feminist views, Tamaz Bibiluri always manages to highlight the role of women in every aspect, and here too, he links Kitkhuli's awakening to the aforementioned actions of the woman. Although it cost her her life, the woman still managed to unveil the truth; it is here that the writer most clearly reveals the vital role of women not only for the family but for the life of the entire nation. It was thanks to the woman's observation that the village managed to escape Khirchla's evil and Kitkhuli's unworthy rule, while Giorgi Baliauri himself was able to repent for his sins through his wife and face death with remorse.

The unjust attitude toward women is also evident in the second novel, "For Seven Voices and a lark," where one of the main characters, Eliso, becomes a direct victim of established societal stereotypes. Naturally, Eliso made a mistake and trusted a stranger from the city out of overwhelming emotion, but the problem lies elsewhere: the girl was so oppressed by the views of those around her that she could not even confide in her own mother and was forced to flee from home. Through Eliso's inadvertent action, the writer showed the attitudes of men themselves toward women. For them, women's feelings and conditions were irrelevant; the main goal was the satisfaction of their own immoral desires and the subsequent spreading of a shameful reputation among the people. In Eliso's case as well, the writer does not lose hope for a change in public opinion and brings the girl back from the banks of the Chalauri, calling her toward an active life, as if giving another chance not only to Eliso but to the entire social fabric, so that everyone might collectively learn from their mistakes to create a better life.

In the same novel, the label of a "harlot" is groundlessly attached to a divorced woman who barely managed to resist the village governor's indecent desires. Even though Zhuzhuna did not even open the door for him, the sound of the drunken governor's voice at her door was enough for the villagers to brand her a suspicious person. Such groundless negative attitudes toward women were the fruit of discriminatory views accumulated over time, forcing people to regard women as inferior, disenfranchised creatures. The village considered the ruining of a woman's reputation so insignificant that no one thought to ascertain the truth.

Despite such characters, the same novel features women standing on an entirely different level, through whom the author presents a real picture of what a woman's role in the family and society should be.

Fully emancipated women are represented by Maiko, Garso's mother, the

"Magpie" Old Woman, and Lela Ghudushauri. They are the driving force of the family, the pillars and the ones who set the course for life. It is unimaginable for any step to be taken in their households without them. Tamaz Bibiluri uses them to showcase the image of mothers and wives as the "creators" of the family. Maiko was the impulse for Makhauri; Maiko kept her own hearth alive. Lela Ghudushauri saved a progressively thinking future generation for the country in the form of her grandson. Garso's mother was able to protect the family's dignity, and the "Magpie" Old Woman managed to carry her truth through the entire society.

Despite these heavy examples, Bibiluri still develops the idea that the role of women in Georgia was considered as much as the ideology of the era allowed. A very good testament to this is his miniature "From the Vineyard to the House." The episode of an old couple walking through the lane, resting periodically, where the man walks ahead and the woman follows "nearby" (Bibiluri 1973, 202), is a passage reflecting national reality. With his characteristic laconism, the writer manages to create national color. Beyond the ethnographic perspective, the writer is also interested in this image from the viewpoint of the social status of men and women.

By presenting female characters, Tamaz Bibiluri manages to portray the views of a society divided into two poles and highlights the superior one. Bibiluri's works reflect that transitional era when traditional patriarchal structures were gradually collapsing and the woman was no longer just a secondary character; she became the center of domestic and moral views, and sometimes even stronger than the man. Bibiluri creates complex, internally contradictory female images who fight for freedom and self-expression in a society where the pressure of traditional norms still operates.

The gender aspects of his prose show that the author does not provide simple answers, as if he were exposing the woman as a victim or elevating her as an idealized figure. On the contrary, Bibiluri's women are living human beings whose internal drama reflects the social contradictions, public morality, and cultural breakthroughs of the era.

In Bibiluri's texts, gender issues are significant not only on a thematic level but also represent the search for human/personal freedom and dignity. His work provides the opportunity for women to be discussed in modern literary discourse as active, self-realized subjects, which accords Bibiluri's prose a special place in the Georgian gender narrative.